История беларуси

Гісторыя беларусі

Belarusian history

УДК 94(476)«-40/-10»

ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЙ НОВОГО ПАМЯТНИКА ПАЛЕОЛИТА БЕЛЫЕ РЕЧКИ – 1 (ВОЛКОВЫССКИЙ РАЙОН, ГРОДНЕНСКАЯ ОБЛАСТЬ)

А. Д. ГОРШКОВ[1)]

[1)]*Гродненский государственный университет им. Янки Купалы, ул. Ожешко, 22, 230023, г. Гродно, Беларусь*

Аннотация. Вводятся в научный оборот результаты исследований нового памятника археологии Белые речки – 1. Объект открыт автором весной 2025 г. во время разведки около г. п. Россь, которая проводилась в целях обследования местности на наличие стоянок финального палеолита. Летом этого же года в рамках археолого-этнографической практики студентов-историков и деятельности студенческой научно-исследовательской археологической лаборатории были осуществлены раскопки и шурфовка местности. К концу полевого сезона была собрана коллекция материалов (728 предметов), которые залегали в культурном пласте и культуросодержащем горизонте. Размещение памятника в зоне распространения отложений верхнепоозерского времени позволило отнести часть предметов, залегавших в песчано-гравийных отложениях, к позднему палеолиту. Данная гипотеза подтверждается технико-морфологической характеристикой артефактов и их внешним состоянием. Кроме данных материалов, в культурном пласте зафиксированы предметы, которые относятся к финальному палеолиту, возможно, мезолиту, периоду от позднего неолита до раннего железного века, Новейшему времени. Таким образом, памятник Белые речки – 1 является первым объектом,

Образец цитирования:
Гаршкоў АД. Папярэднія вынікі даследаванняў новага помніка палеаліту Белыя рэчкі – 1 (Ваўкавыскі раён, Гродзенская вобласць). *Часопіс Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Гісторыя.* 2026;3:5–19.
EDN: TYGLSJ

For citation:
Harshkou AD. Previous research results for new Palaeolithic site Belyja rechki – 1 (Volkovysk District, Grodno Region). *Journal of the Belarusian State University. History.* 2026;3: 5–19. Belarusian.
EDN: TYGLSJ

Автор:
Александр Дмитриевич Горшков – кандидат исторических наук; доцент кафедры истории Беларуси, археологии и специальных исторических дисциплин факультета истории, коммуникации и туризма.

Author:
Aliaksandr D. Harshkou, PhD (history); associate professor at the department of history of Belarus, archeology and special historical disciplines, faculty of history, communication and tourism.
gorshkov_ad@grsu.by
https://orcid.org/0000-0003-2805-0678

CC BY NC

в котором найдены материалы позднего палеолита в бассейне р. Росси, с зафиксированной стратиграфической позицией культуросодержащего горизонта.

Ключевые слова: археология; палеолит; свидерская культура; культурный слой; культуросодержащий горизонт; кремниевые артефакты.

ПАПЯРЭДНІЯ ВЫНІКІ ДАСЛЕДАВАННЯЎ НОВАГА ПОМНІКА ПАЛЕАЛІТУ БЕЛЫЯ РЭЧКІ – 1 (ВАЎКАВЫСКІ РАЁН, ГРОДЗЕНСКАЯ ВОБЛАСЦЬ)

А. Д. ГАРШКОЎ[1*]

[1*]*Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы, вул. Ажэшкі, 22, 230023, г. Гродна, Беларусь*

Анатацыя. Уводзяцца ў навуковы зварот вынікі даследаванняў новага археалагічнага помніка Белыя рэчкі – 1. Аб'ект быў адкрыты аўтарам вясной 2025 г. падчас разведкі ў наваколлях г. п. Рось (Ваўкавыскі раён, Гродзенская вобласць), якая праводзілася з мэтай абследавання тэрыторыі на наяўнасць помнікаў эпохі фінальнага палеаліту. Летам таго ж года ў рамках археолага-этнаграфічнай практыкі студэнтаў-гісторыкаў і дзейнасці студэнцкай навукова-даследчай археалагічнай лабараторыі праводзіліся раскопкі і шурфоўка на дадзенай тэрыторыі. У канцы палявога сезона была сабрана калекцыя матэрыялаў (728 прадметаў), якія залягалі ў культурным пласце і культуразмяшчальным гарызонце. Знаходжанне помніка ў зоне распаўсюджання адкладаў верхнепаазерскага часу дазволіла аднесці частку знаходак, якія залягаюць у пясчана-жвіровых адкладах, да позняга палеаліту. Дадзеная гіпотэза пацвярджаецца тэхніка-марфалагічнымі характарыстыкамі артэфактаў і іх вонкавым станам. Акрамя гэтага, у культурным пласце зафіксаваны прадметы, якія адносяцца да фінальнага палеаліту, магчыма, мезаліту, перыяду ад позняга неаліту да ранняга жалезнага веку, Навейшага часу. Такім чынам, помнік Белыя рэчкі – 1 з'яўляецца першым аб'ектам, дзе знойдзены матэрыялы позняга палеаліту ў басейне р. Росі, з зафіксаваным стратыграфічным становішчам культуразмяшчальнага гарызонту.

Ключавыя словы: археалогія; палеаліт; свідэрская культура; культурны пласт; культуразмяшчальны гарызонт; крамянёвыя артэфакты.

PREVIOUS RESEARCH RESULTS FOR NEW PALAEOLITHIC SITE BELYJA RECHKI – 1 (VOLKOVYSK DISTRICT, GRODNO REGION)

A. D. HARSHKOU[a]

[a]*Yanka Kupala State University of Grodno, 22 Azheshki Street, Grodna 230023, Belarus*

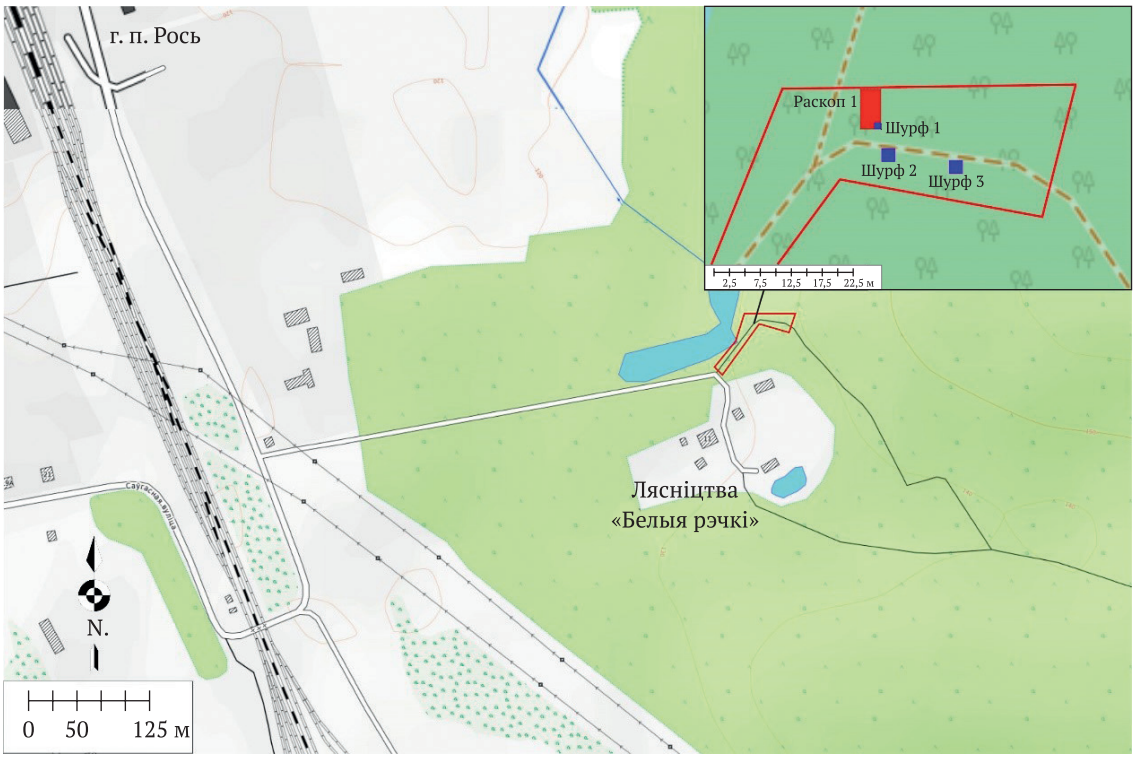
Abstract. The results of studies of a new archaeological site Belyja rechki – 1 (Volkovysk District, Grodno Region) are introduced into scientific circulation. The object was discovered by the author in the spring of 2025 during exploration near the urban settlement of Ross, which was carried out to survey the area for the presence of sites of the final Palaeolithic period. In the summer of the same year, excavations and prospecting of the area were carried out as part of the archaeological and ethnographic practice of history students and the activities of the student research archaeological laboratory. The result of the field season was a collection of materials in the amount of 728 items that were located in the cultural layer and the culture-containing horizon. The placement of the site in the distribution zone of deposits of the upper Poozersky time made it possible to associate some of the items that were located in sand and gravel deposits with the late Palaeolithic period. This hypothesis is confirmed by the technical and morphological characteristics of the artifacts and their external condition. In addition to these materials, the cultural layer contains objects that belong to the final Palaeolithic, possibly the Mesolithic, the late Neolithic – early Iron Age, and the Modern Time. Thus, the site Belyja rechki – 1 is the first object with materials of the late Palaeolithic in Ross River basin with a recorded stratigraphic position of the culture-containing horizon.

Keywords: archeology; Palaeolithic; Swiderian culture; cultural layer; culture-containing horizon; flint artifacts.

Уводзіны

Помнік Белыя рэчкі – 1 размешчаны на левым борце Роскай (Расінскай) ледавіковай лагчыны, у 1 км на ўсход ад правага рукава сучаснага рэчышча р. Росі, на поўнач ад роскага лясніцтва. Стаянка была адкрыта аўтарам у 2025 г. падчас паверхневых збораў на грунтовай дарозе, якая ідзе па лесе ад г. п. Рось да шашы Р44 «Гродна – Ружаны – Івацэвічы» і в. Карпаўцы Ваўкавыскага раёна. У гэтым жа годзе быў

закладзены шурф 1 плошчай 1 м^2, які ў далейшым быў упісаны ў раскоп 1 плошчай 18 м^2 (3 × 6 м). Акрамя гэтага, для вызначэння плошчы помніка і даследавання яго стратыграфічных асаблівасцей на тэрыторыі дадзенага аб'екта былі закладзены два шурфы памерам 2 × 2 м, якія распрацоўваліся на глыбіню да 2 м (мал. 1). Экспларацыя раскопу 1 і шурфаў 2 і 3 праводзілася ў рамках археолага-этнаграфічнай практыкі студэнтаў першага курса гістарычнага факультэта Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы і плана работы студэнцкай навукова-даследчай археалагічнай лабараторыі. У выніку праведзеных даследаванняў былі назапашаны матэрыялы і даныя, увядзенне якіх у навуковы зварот дазволіць вылучыць новы помнік палеаліту ў басейне р. Росі, што і з'яўляецца мэтай дадзенага артыкула.

Мал. 1. Размяшчэнне помніка Белыя рэчкі – 1 з пазначанымі шурфамі 1–3 і раскопам 1
Fig. 1. The location of the Belyja rechki – 1 site with marked pits 1–3 and trench 1

Методыка даследавання

Паверхневыя зборы на помніку першапачаткова праводзіліся без прывязкі матэрыялаў да мясцовасці, толькі з іх лакалізацыяй у межах грунтовай дарогі. Затым усе знаходкі прывязваліся да мясцовасці пры дапамозе GNSS-прыёмніка ETF M3 Plus у Сусветнай геадэзічнай сістэме каардынат (World geodetic system 1984) з праекцыяй Меркатара. Распрацоўка шурфа 1 вялася механічнымі пластамі магутнасцю 0,1 м з зачысткай пасля зняцця кожнага слоя. Культурны пласт перабіраўся ўручную, знаходкі фіксаваліся ў межах пласта. У далейшым шурф 1 стаў паўднёва-заходнім квадратам раскопу 1, які быў арыентаваны меншымі бакамі па лініі поўнач – поўдзень і меў літарна-лічбавую нумарацыю квадратаў А – В (1–6). Распрацоўка вялася літалагічнымі (пласты 1 і 2) і механічнымі (пласты 3–6) пластамі магутнасцю 0,1 м. Дзярновы пласт здымаўся пры дапамозе рыдлёвак, затым праводзіліся ручная пераборка і фіксацыя матэрыялаў у межах квадрата. Астатняя ўскрытая тоўшча пласта прасейвалася праз сіта з ячэйкай памерам 0,2 см, а знаходкі фіксаваліся пры дапамозе тахеометра Trimble M3 у трохмернай сістэме каардынат. Артэфакты ў пластах 4–6 прывязваліся да мясцовасці толькі ў межах квадратаў. Распрацоўка шурфаў 2 і 3, якія размяшчаліся на супрацьлеглым баку грунтовай дарогі, праводзілася рыдлёўкамі, пасля адбываліся ручная пераборка глебы і прывязка знаходак да літалагічных пластоў у межах квадратаў.

У выніку праведзеных работ былі выяўлены асноўны культурны пласт, які залягаў у першых двух слаях, і культуразмяшчальны гарызонт са знаходкамі ў пясчана-жвіровых адкладах ніжэй за ўзровень мацерыка.

Апісанне стратыграфіі, высвятленне памераў зерняў і грануламетрыя асадкавых парод (пяскоў) выконваліся па методыцы І. Д. Зольнікава [1]. Апрацоўка крамянёвага інвентару праводзілася з апорай на тэхналагічны падыход, апісаны ў працах расійскіх (Я. Ю. Гіра, П. Я. Нехарошаў) і польскіх (Б. Гінтэр, Я. Казлоўскі) археолагаў [2; 3].

Тапаграфія і стратыграфія помніка

Як ужо згадвалася вышэй, помнік Белыя рэчкі – 1 знаходзіцца на левым борце Роскай (Расінскай) ледавіковай лагчыны. Яна ўтварылася ў выніку выворвання, выціскання і размыву [4, с. 84]. Уласна сама даліна р. Росі, якая перасякае Ваўкавыскае ледавіковае ўзвышша, канчаткова сфарміравалася ў позненеледавіковы час у выніку рэгрэсіўнай эрозіі. Падчас існавання Скідзельскага прыледавіковага возера, якое ўтварылася ў прыледавіковай зоне, яго сток адбываўся ў паўднёва-заходнім напрамку ў басейн р. Нараў і далей ўніз па р. Днепр [5, с. 9]. У адпаведнасці з картай чацвярцічных адкладаў помнік Белыя рэчкі – 1 знаходзіцца ў зоне распаўсюджання алювіяльных адкладаў верхнепаазерскага часу[1].

Стратыграфія, зафіксаваная ў шурфах і раскопе 1, падобная, аднак з-за рознай глыбіні распрацоўкі ў шурфах 2 і 3 дадаткова былі ўскрыты геалагічныя адклады без археалагічных матэрыялаў.

У шурфе 2 была зафіксавана наступная стратыграфія: дзярнова-падзолістая глеба цёмна-шэрага колеру (магутнасць пласта 0,10–0,25 м), шэрая глеба (магутнасць пласта 0,05–0,20 м), пясчана-жвіровыя адклады рудога колеру з гнёздамі пясчана-жвіровых адкладаў жоўтага колеру (магутнасць пласта 0,25–0,40 м), пясчана-жвіровыя адклады рудога колеру гарызантальна-слаістыя (магутнасць пласта 0,10–0,15 м), пясчана-жвіровыя адклады жоўтага колеру гарызантальна-слаістыя, якія падсцілаюцца галькай і камянямі (магутнасць пласта 0,03–0,10 м), пясок жоўта-бялёсага колеру гарызантальна-слаісты з вуглом залягання каля 80° і прапласткамі рудога супеску (магутнасць пласта 0,35–0,40 м). Акрамя гэтага, у заходнім і паўночным профілях быў ускрыты борт лагчыны, запоўнены пяском чырвона-бурага колеру гарызантальна-слаістым з вуглом залягання 60°.

Падобная стратыграфія зафіксавана і ў шурфе 3: дзярнова-падзолістая глеба цёмна-шэрага колеру (магутнасць пласта 0,10–0,25 м), шэрая глеба (магутнасць пласта 0,08–0,20 м), пясок рудога колеру (магутнасць пласта 0,45–0,65 м), бялёсы пясок з лінзамі рудога пяску (магутнасць пласта 0,10–0,15 м), пясчана-жвіровыя адклады рудога колеру (магутнасць пласта 0,15–0,50 м), пясок жоўта-бялёсага колеру гарызантальна-слаісты (магутнасць пласта 0,10–0,35 м), пясчана-жвіровыя адклады чырвона-бурага колеру з галькай (магутнасць пласта 0,10–0,45 м), пясчана-жвіровыя адклады шэра-карычневага колеру (магутнасць пласта 0,05–0,20 м).

Найбольш выразная стратыграфія ў раскопе 1 прадстаўлена ў квадраце А1, дзе быў першапачаткова закладзены шурф 1. Менавіта ў ім было зроблена паглыбленне для праходжання тоўшчы пясчана-жвіровых адкладаў, у якіх канцэнтраваліся крамянёвыя матэрыялы. У гэтым квадраце была зафіксавана наступная стратыграфія: дзярнова-падзолістая глеба цёмна-шэрага колеру (магутнасць пласта 0,08–0,12 м), шэрая глеба (магутнасць пласта 0,1–0,2 м), пясок рудога колеру (магутнасць пласта 0,35–0,60 м), пясчана-жвіровыя адклады рудога колеру (магутнасць пласта 0,10–0,35 м), пясчана-жвіровыя адклады чырвона-бурага колеру з галькай (магутнасць пласта 0,05–0,20 м), пясчана-жвіровыя адклады жоўта-бялёсага колеру (магутнасць пласта 0,2–0,3 м). Акрамя гэтага, у месцах, дзе знаходзіліся карані дрэў, зафіксавана наяўнасць пяску жоўта-карычневага колеру (магутнасць пласта 0,25–0,40 м) (мал. 2).

Мал. 2. Размяшчэнне культурнага пласта і культуразмяшчальнага гарызонту на заходнім профілі раскопу 1 помніка Белыя рэчкі – 1 (даследаванні 2025 г.)

Fig. 2. Location of the cultural layer and the culture-bearing horizon on the western profile of trench 1 of the Belyja rechki – 1 site (research of 2025)

Матэрыялы даследавання

У выніку праведзеных работ была назапашана калекцыя археалагічных матэрыялаў, у якую ўваходзяць крамянёвыя (721 адзінка), каменныя (2 адзінкі), касцяныя (2 адзінкі), металічныя (1 адзінка) прадметы і шлакі (2 адзінкі). Агульная колькасць артэфактаў складае 728 адзінак. Аналіз планіграфіі

[1]Карта чацвярцічных адкладаў Рэспублікі Беларусь : маштаб 1 : 1 250 000 // Нац. атлас Беларусі / рэдкал.: Р. І. Внукаў [і інш.]. Мінск : Кам. па зям. рэсурсах, геадэзіі і картаграфіі пры Савеце Міністраў Рэсп. Беларусь, 2002. С. 42–43.

ўскрытых участкаў дазваляе канстатаваць прывязку матэрыялаў да дзярновага слоя, шэрай глебы, якая яго падсцілае, і пясчана-жвіровых адкладаў, што залягаюць ніжэй пяску жоўта-карычневага колеру. У раскопе 1, нягледзячы на значныя біятурбацыі, звязаныя перш за ўсё з ростам дрэў (гэты факт пацвярджаецца не толькі стратыграфіяй, але і знаходкамі, якія былі зацягнуты каранямі сосен у ніжэйшыя пласты), прасочваецца пэўная канцэнтрацыя артэфактаў у яго паўднёва-ўсходняй частцы.

Сыравіна прадстаўлена двума варыянтамі. Першы варыянт – крэйдавы крэмень з радыяльнай унутранай структурай, колер і знешнія прыкметы якога змяняюцца ад цёмна-шэрага празрыстага да светла-шэрага непразрыстага крэменю. Жаўлачная скарынка звычайна вымытая, яе таўшчыня дасягае 0,1 мм. Падобная сыравіна шырока распаўсюджана ў ваколіцах гарадскіх пасёлкаў Рось і Краснасельскі. Другі варыянт – цёмна-шэры празрысты крэмень з невялікімі плямамі шэрага колеру. Жаўлачная скарынка крэйдавая, яе таўшчыня дасягае 0,2 мм. Выхады гэтай сыравіны намі зафіксаваны каля былога кар'ера завода жалезабетонных канструкцый.

У калекцыі адзначаецца наяўнасць прадметаў са знешнімі прыкметамі разбурэння, якое адбылося ў выніку ўздзеяння высокай тэмпературы. Усяго было зафіксавана 155 такіх адзінак, або 21,5 % ад колькасці калекцыі.

Паціна пераважна фіксуецца толькі сярод матэрыялаў, якія былі знойдзены ў культуразмяшчальным гарызонце. Агульная колькасць гэтых артэфактаў складае 106 адзінак, або 14,7 % ад колькасці ўсёй калекцыі і 73,2 % ад колькасці матэрыялаў, якія залягалі ў пластах 3–6.

Тэхніка-марфалагічныя асаблівасці калекцыі дазваляюць вылучыць наступныя катэгорыі артэфактаў: нуклеусы і іх фрагменты, тэхналагічныя сколы, дэбітаж, фармальныя прылады, адходы вытворчасці. Асобна намі разглядаюцца косныя рэшткі і металічныя артэфакты, якія прадстаўлены фрагментамі сківіц жывёл і гільзай. Агульная тэхніка-марфалагічная структура калекцыі прадстаўлена ў табл. 1–3.

Табліца 1

Агульная тэхніка-марфалагічная структура калекцыі, атрыманай у выніку правядзення паверхневых збораў у 2025 г.

Table 1

The general technical and morphological structure of the collection obtained as a result of surface collections in 2025

Марфалагічная катэгорыя	Артэфакты	Колькасць	Усяго
Сыравіна	Жаўлакі і іх фрагменты са слядамі апрацоўкі	3	3
Нуклеусы і іх фрагменты	Нуклеусы	2	3
	Рэшткавыя фрагменты нуклеусаў	1	
Тэхналагічныя сколы	Рабрыстыя пласціны і фрагменты аналагічных пласцін	2	2
Дэбітаж	Адшчэпы і фрагменты адшчэпаў	7	16
	Пласціны і фрагменты пласцін	3	
	Лускаватыя сколы	1	
	Лускавінкі	5	
Фармальныя прылады	Натуральныя абломкі рэтушаваныя	1	18
	Адшчэпы рэтушаваныя і фрагменты аналагічных адшчэпаў	11	
	Пласціны рэтушаваныя і фрагменты аналагічных пласцін	2	
	Пласціны з усечаным рэтушшу канцом	1	
	Разцы	1	
	Скрабкі	1	
	Скробачы	1	
Адходы вытворчасці	Абломкі	4	4
Усяго		*46*	*46*

Падчас паверхневых збораў, якія праводзіліся выключна ў пачатку лясной дарогі, што ідзе ад ляснiцтва да шашы Р44 «Гродна – Ружаны – Івацэвічы» і в. Карпаўцы Ваўкавыскага раёна, былі сабраны 46 крамянёвых артэфактаў. Сярод іх вылучаюцца наступныя марфалагічныя катэгорыі: сыравіна, нуклеусы

і іх фрагменты, тэхналагічныя сколы, дэбітаж, фармальныя прылады і адходы вытворчасці.

Сыравіна прадстаўлена фрагментамі крамянёвых жаўлакоў са слядамі апрацоўкі (3 адзінкі). На адным экзэмпляры зафіксавана эалічная паверхня. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,31 да 4,52 см, шырыня – ад 3,12 да 5,63 см, таўшчыня – ад 1,41 да 2,64 см.

Нуклеусы і іх фрагменты прадстаўлены ўласна нуклеусамі і рэшткавым фрагментам нуклеуса.

Нуклеусы (2 адзінкі) прадстаўлены аднапляцовачным экзэмплярам ад пласцін і адшчэпаў і двухпляцовачным экзэмплярам ад пласцін. Пляцоўкі сфарміраваны адзінарным франтальным сколам на натуральнай паверхні і некалькімі франтальнымі сколамі. Фронт аднапляцовачнага нуклеуса скруглены, контрфронт неапрацаваны. У двухпляцовачнага экзэмпляра фронт плоскі, контрфронт і бакі апрацаваны перпендыкулярнымі фронту сколамі. Вугал сколвання складае 87°, 84° і 73°. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 7,1 і 7,0 см, шырыня – 3,5 і 3,0 см, таўшчыня – 4,20 і 1,97 см адпаведна.

У групу рэшткавых фрагментаў нуклеусаў (1 адзінка) намі залічаны фрагменты спецыяльна апрацаваных жаўлакоў з негатывамі рэгулярных сколаў-загатовак, якія, аднак, не могуць дакладна быць аднесены да аднапляцовачных, двухпляцовачных або шматпляцовачных нуклеусаў. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 2,52 см, шырыня – 3,41 см, таўшчыня – 1,53 см.

Да тэхналагічных сколаў намі аднесены фрагменты рабрыстых пласцін.

Рабрыстыя пласціны і фрагменты аналагічных пласцін (2 адзінкі) прадстаўлены выключна фрагментаванымі экзэмплярамі. Жаўлачная скарынка зафіксавана на адным артэфакце. На ўсіх прадметах сфарміраваны выемкі паўстромкай дарсальнай рэтушшу. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 3,11 і 3,71 см, шырыня – 1,22 і 1,61 см, таўшчыня – 0,42 і 0,51 см адпаведна.

Дэбітаж прадстаўлены адшчэпамі і фрагментамі адшчэпаў, пласцінамі і фрагментамі пласцін, лускаватым сколам, лускавінкамі.

Адшчэпы і фрагменты адшчэпаў (7 адзінак) прадстаўлены цэлым артэфактам (1 адзінка) і фрагментаванымі (6 адзінак) экзэмплярамі. Жаўлачная скарынка зафіксавана на адным артэфакце. Яшчэ ў аднаго прадмета прысутнічае лёгкі люстраж. У двух выпадках адзначаюцца сляды ўздзеяння высокай тэмпературы. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,72 да 3,41 см, шырыня – ад 3,53 да 4,12 см, таўшчыня – ад 0,31 да 0,82 см.

Пласціны і фрагменты пласцін (3 адзінкі) прадстаўлены выключна фрагментаванымі экзэмплярамі. Адзін прадмет мае на дарсальнай паверхні сляды двухпляцовачнасці. На ўсіх знаходках прысутнічаюць сляды ўтылізацыі. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 3,72 да 4,32 см, шырыня – ад 1,31 да 1,62 см, таўшчыня – ад 0,31 да 0,53 см адпаведна.

Група лускаватых сколаў прадстаўлена адшчэпамі, якія былі атрыманы падчас эксплуатацыі нуклеусаў шматпляцовачных з выкарыстаннем біпалярнай (контрударнай) тэхнікі. Выяўлены экзэмпляр цэлы, падскарыністы, на ім фіксуюцца сляды ўтылізацыі. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 3,42 см, шырыня – 4,23 см, таўшчыня – 0,41 см.

У групу лускавінак залічаны сколы (5 адзінак) памерам не больш за 2 см у дыяметры. Жаўлачная скарынка прысутнічае на двух прадметах. На адной лускавінцы зафіксаваны лёгкі люстраж, яшчэ на адным артэфакце – лёгкая паціна блакітнага колеру і люстраж.

Фармальныя прылады прадстаўлены натуральным абломкам рэтушаваным, адшчэпамі і пласцінамі рэтушаванымі, а таксама фрагментамі аналагічных адшчэпаў і пласцін, разцом, скрабком, скробачам.

Натуральны абломак рэтушаваны (1 адзінка) уяўляе сабой акатаны фрагмент крамянёвага жаўлака з участкам паўстромкай рэтушы. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 3,51 см, шырыня – ад 32 см, таўшчыня – 2,22 см.

Адшчэпы рэтушаваныя і фрагменты аналагічных адшчэпаў (11 адзінак) прадстаўлены выключна цэлымі экзэмплярамі. Падчас паверхневых збораў былі атрыманы скарыністыя (1 адзінка) і падскарыністыя (7 адзінак) адшчэпы. На дарсальнай паверхні некаторых прадметаў (5 адзінак) прысутнічае паўстромкая рэтуш. У чатырох выпадках паўстромкая вентральная рэтуш фарміруе выемку на адным з бакоў прадмета, яшчэ ў двух выпадках зафіксаваны дарсальная рэтуш і вентральная рэтуш. Аналагічным чынам у масіўнага адшчэпа сфарміраваны падобны да джала перфаратара ці праколкі ўчастак. Лёгкі люстраж ёсць на двух артэфактах. Яшчэ ў аднаго прадмета прысутнічаюць паціна малочна-блакітнага колеру, сляды забітасці і люстраж. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,69 да 5,87 см, шырыня – ад 2,35 да 6,54 см, таўшчыня – ад 0,54 да 2,22 см.

Пласціны рэтушаваныя і фрагменты аналагічных пласцін (3 адзінкі) прадстаўлены цэлымі (2 адзінкі) або фрагментаванымі (1 адзінка) экзэмплярамі. На адным артэфакце фіксуюцца сляды жаўлачнай скарынкі. Пласціна і фрагмент пласціны былі зняты з двухпляцовачных монафрантальных нуклеусаў. На гэтых прадметах паўстромкай дарсальнай рэтушшу сфарміраваны выемкі. Яшчэ адзін экзэмпляр прадстаўлены пласцінай з усечаным рэтушшу канцом. Дыстальная частка выдалена і аформлена з дапамогай паўстромкай дарсальнай рэтушы. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,71 да 4,52 см, шырыня – ад 1,29 да 2,31 см, таўшчыня – ад 0,34 да 0,41 см.

Разец бакавы на зломе загатоўкі мае выгляд мікрапласцінкі падскарыністай. На яго паверхні прысутнічае лёгкі люстраж. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 2,50 см, шырыня – 0,61 см, таўшчыня – 0,32 см.

Скрабок канцавы выкананы на адшчэпе падскарыністым. Ён мае прамую працоўную частку, сфарміраваную паўстромкай рэтушшу на вентральнай паверхні. На скрабку фіксуюцца сляды ўтылізацыі. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 3,85 см, шырыня – 3,22 см, таўшчыня – 1,65 см.

Скробач з калекцыі выкананы на адшчэпе падскарыністым, працоўная частка дадзенага экзэмпляра сфарміравана паўстромкай дарсальнай рэтушшу. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 3,11 см, шырыня – 2,89 см, таўшчыня – 0,86 см.

Адходы вытворчасці прадстаўлены выключна абломкамі крамянёвымі (4 адзінкі). Гэтыя фрагменты не маюць выразных прыкмет сколвання, але нясуць на сабе відавочныя сляды апрацоўкі. Тры прадметы з гэтай катэгорыі маюць сляды жаўлачнай скарынкі, яшчэ два прадметы – сляды ўздзеяння высокай тэмпературы. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,31 да 3,65 см, шырыня – ад 2,74 да 3,89 см, таўшчыня – ад 0,78 да 1,21 см.

Табліца 2

Агульная тэхніка-марфалагічная структура калекцыі, атрыманай у выніку распрацоўкі шурфаў 1–3 у 2025 г.

Table 2

The general technical and morphological structure of the collection obtained as a result of the development of pits 1–3 in 2025

Марфалагічная катэгорыя	Артэфакты	Колькасць					Усяго
		Шурф 1	Шурф 2		Шурф 3		
		КП		КГ	КП	КГ	
Сыравіна і прэнуклеусы	Натуральныя абломкі	–	–	1	–	–	3
	Фрагменты жаўлака са слядамі апрацоўкі	–	–	–	–	1	
	Прэнуклеусы	–	–	1	–	–	
Нуклеусы і фрагменты нуклеусаў	Нуклеусы з біпалярным расшчапленнем	1	–	–	–	–	1
Тэхналагічныя сколы	Рабрыстыя адшчэпы і фрагменты аналагічных адшчэпаў	–	–	–	1	–	4
	Рабрыстыя пласціны і фрагменты аналагічных пласцін	–	–	1	–	–	
	Падрабрыстыя пласціны і фрагменты аналагічных пласцін	1	–	–	–	–	
	Бівентральныя сколы	–	–	–	1	–	
Дэбітаж	Адшчэпы і фрагменты адшчэпаў	7	1	3	–	2	20
	Лускаватыя сколы	1	–	–	–	–	
	Лускавінкі	2	–	2	2	–	
Фармальныя прылады	Адшчэпы рэтушаваныя і фрагменты аналагічных адшчэпаў	–	–	2	1	1	12
	Пласціны рэтушаваныя і фрагменты аналагічных пласцін	–	1	1	–	–	
	Скрабкі і фрагменты скрабкоў	–	–	2	–	1	
	Разцы	–	–	2	–	–	
	Кіркі	–	–	–	1	–	
Адходы вытворчасці	Абломкі	3	–	–	–	–	8
	Бівентральныя сколы	–	–	–	1	–	
	Мікраразцы	–	1	–	–	–	
	Шлакі	–	–	–	3	–	
Усяго		*15*	*3*	*15*	*10*	*5*	*48*

З а ў в а г а. У табл. 2 і 3 выкарыстоўваюцца наступныя скарачэнні: КП – культурны пласт; КГ – культуразмяшчальны гарызонт.

У выніку распрацоўкі шурфа 1 былі атрыманы 15 прадметаў, якія паходзяць выключна з культурнага пласта. Частка калекцыі, якая паходзіць з шурфаў 2 і 3, складае 18 і 14 адзінак адпаведна. У культурным пласце былі зафіксаваны 12 артэфактаў з шурфаў 2 і 3.

Табліца 3

Агульная тэхніка-марфалагічная структура калекцыі, атрыманай у выніку распрацоўкі раскопу 1 у 2025 г.

Table 3

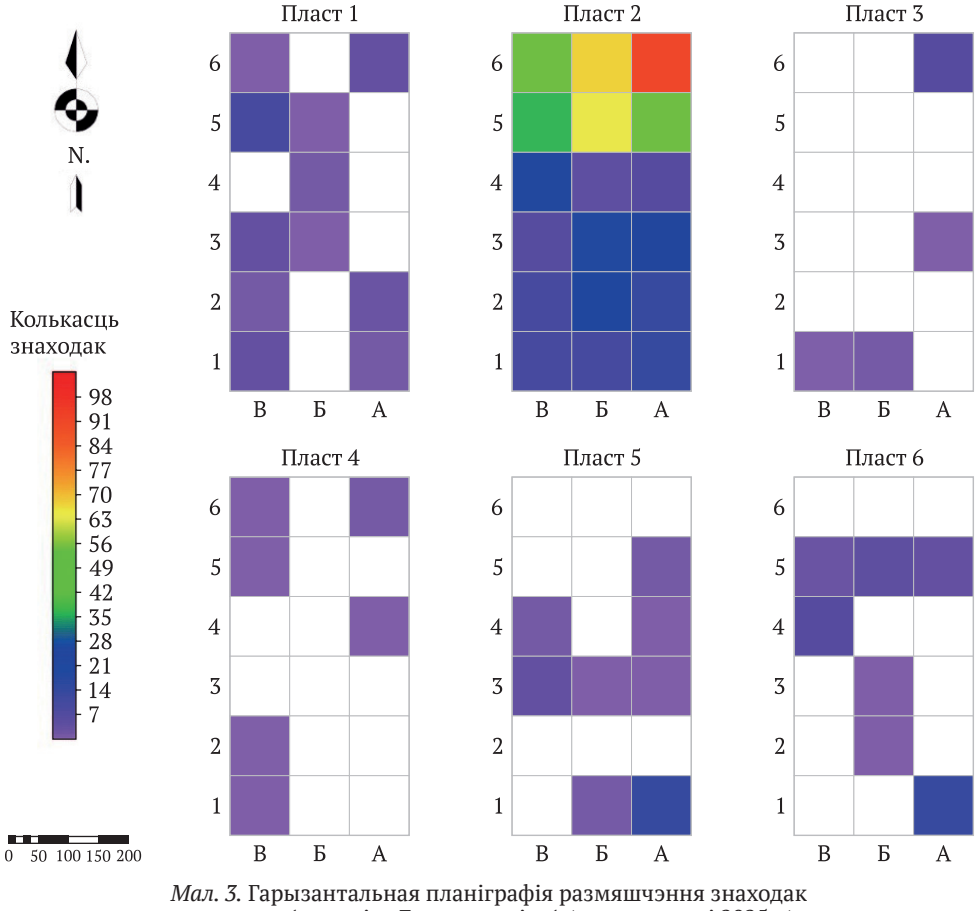
The general technical and morphological structure of the collection obtained as a result of the development of excavation 1 in 2025

Марфалагічная катэгорыя	Артэфакты	Колькасць						Усяго
		КП		КГ				
		Пласт 1	Пласт 2	Пласт 3	Пласт 4	Пласт 5	Пласт 6	
Сыравіна	Жаўлакі і іх фрагменты	–	4	–	–	–	–	12
	Жаўлакі і іх фрагменты са слядамі апрацоўкі	1	7	–	–	–	–	
Нуклеусы і фрагменты нуклеусаў	Рэшткавыя фрагменты нуклеуса	1	–	1	–	–	–	4
	Нуклеусы з біпалярным расшчапленнем	–	2	–	–	–	–	
Тэхналагічныя сколы	Рабрыстыя адшчэпы і фрагменты аналагічных адшчэпаў	–	1	–	–	–	–	10
	Рабрыстыя пласціны і фрагменты аналагічных пласцін	–	3	–	–	–	1	
	Падрабрыстыя пласціны і фрагменты аналагічных пласцін	–	1	–	–	–	–	
	Сколы аднаўлення пляцоўкі нуклеуса і фрагменты аналагічных сколаў	–	1	–	–	–	–	
	Сколы падпраўкі пляцоўкі нуклеуса і фрагменты аналагічных сколаў	–	2	–	–	–	–	
	Сколы патанчэння плоскасці і фрагменты аналагічных сколаў	–	1	–	–	–	–	
Дэбітаж	Адшчэпы і фрагменты адшчэпаў	8	270	3	3	6	11	523
	Пласціны і іх фрагменты	–	4	–	2	2	–	
	Пласцінкі і іх фрагменты	–	7	–	1	1	–	
	Мікрапласцінкі і іх фрагменты	–	2	–	–	–	–	
	Лускаватыя сколы	–	2	–	–	–	–	
	Лускавінкі	6	173	–	3	9	10	
Фармальныя прылады	Адшчэпы рэтушаваныя і фрагменты аналагічных адшчэпаў	1	15	–	1	2	1	39
	Пласціны рэтушаваныя і фрагменты аналагічных пласцін	–	2	–	–	–	1	
	Мікрапласцінкі рэтушаваныя і фрагменты аналагічных мікрапласцінак	–	–	–	–	2	–	
	Пласціны і пласцінкі з прытупленым рэтушшу краем	–	–	–	1	–	1	
	Вастрыі, пласцінкі і мікрапласцінкі са скошаным рэтушшу краем	–	3	–	–	–	–	
	Скрабкі	–	–	–	–	1	–	
	Мікраскрабкі	–	1	–	–	1	1	
	Сярпы-нажы	–	1	–	–	–	–	
	Праколкі	1	1	–	–	–	–	
	Разцы	–	–	–	1	–	1	

Заканчэнне табл. 3
Ending of the table 3

Марфалагічная катэгорыя	Артэфакты	Колькасць						Усяго
		КП		КГ				
		Пласт 1	Пласт 2	Пласт 3	Пласт 4	Пласт 5	Пласт 6	
Адходы вытворчасці	Абломкі	5	36	–	–	–	1	44
	Разцовыя сколы	–	1	–	–	–	–	
	Мікраразцы	–	1	–	–	–	–	
Косткі і іх фрагменты	Фрагменты сківіц жывёлы	2	–	–	–	–	–	2
Металічныя вырабы	Гільзы	1	–	–	–	–	–	1
Каменныя вырабы	Адбойнікі	1	1	–	–	–	–	2
Усяго		*27*	*540*	*4*	*12*	*24*	*28*	*635*

У выніку экспларацыі раскопу 1 была атрымана частка калекцыі (635 адзінак). З іх 567 прадметаў былі знойдзены ў культурным слоі (пласты 1 і 2) і 68 прадметаў – у культуразмяшчальным гарызонце (пласты 3–6). У першых двух пластах зафіксаваны наступныя катэгорыі артэфактаў: сыравіна, нуклеусы і фрагменты нуклеусаў, тэхналагічныя сколы, дэбітаж, фармальныя прылады, адходы вытворчасці (мал. 3).

Мал. 3. Гарызантальная планіграфія размяшчэння знаходак у раскопе 1 помніка Белыя рэчкі – 1 (даследаванні 2025 г.)

Fig. 3. Horizontal planigraphy of the location of finds in trench 1 of the Belyja rechki – 1 site (research of 2025)

Сыравіна прадстаўлена натуральным абломкам, жаўлакамі, фрагментамі жаўлака са слядамі апрацоўкі і прэнуклеусам.

Жаўлакі і іх фрагменты (4 адзінкі) не маюць відавочных слядоў апрацоўкі. На двух з іх зафіксаваны прыкметы ўздзеяння высокай тэмпературы. Паціна малочна-блакітнага колеру прысутнічае на адным прадмеце. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,52 да 6,66 см, шырыня – ад 3,23 да 6,60 см, таўшчыня – ад 0,41 да 3,35 см.

Колькасць жаўлакоў і фрагментаў жаўлакоў са слядамі апрацоўкі складае 9 адзінак. На адным экзэмпляры прысутнічаюць сляды ўздзеяння высокай тэмпературы. Яшчэ на двух прадметах фіксуецца паціна малочна-блакітнага колеру. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 3,82 да 6,17 см, шырыня – ад 2,64 да 5,65 см, таўшчыня – ад 1,09 да 2,64 см.

Нуклеусы і фрагменты нуклеусаў прадстаўлены рэшткавымі фрагментамі нуклеусаў і нуклеусамі з біпалярным расшчапленнем.

На паверхні рэшткавага фрагмента нуклеусаў ёсць паціна блакітнага колеру, сляды акатанасці і люстраж. Фрагментацыя экзэмпляра адбылася падчас распрацоўкі раскопу 1. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 4,21 см, шырыня – 3,22 см, таўшчыня – 1,51 см.

Нуклеусы з біпалярным расшчапленнем (3 адзінкі) з'яўляюцца нуклеусамі шматпляцовачнымі ад адшчэпаў (лускаватых сколаў). Іх эксплуатацыя вялася пры дапамозе біпалярнай (контрударнай) тэхнікі расшчаплення. Жаўлачная скарынка зафіксавана на адным прадмеце. Яшчэ на адным экзэмпляры ёсць невялікі ўчастак паўстромкай рэтушы. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,88 да 4,72 см, шырыня – ад 2,59 да 7,75 см, таўшчыня – ад 0,93 да 1,76 см.

Тэхналагічныя сколы прадстаўлены рабрыстымі і падрабрыстымі сколамі (адшчэпамі, пласцінамі і пласцінкамі) і фрагментамі аналагічных сколаў, сколамі падпраўкі і аднаўлення пляцовак нуклеусаў, сколамі патанчэння плоскасці.

Рабрыстыя адшчэпы і фрагменты аналагічных адшчэпаў (2 адзінкі) прадстаўлены выключна цэлымі экзэмплярамі. Жаўлачная скарынка зафіксавана ў адным выпадку. Сляды акатанасці і забітасці, люстраж прысутнічаюць таксама на адным прадмеце. Яшчэ на адным артэфакце ёсць паўстромкая рэтуш на дарсальнай паверхні. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 3,35 і 4,0 см, шырыня – 3,67 і 3,31 см, таўшчыня – ад 0,41 да 0,58 см адпаведна.

Рабрыстыя пласціны і фрагменты аналагічных пласцін (4 адзінкі) прадстаўлены цэлымі (3 адзінкі) і фрагментаванымі (1 адзінка) экзэмплярамі. Папярэчнае сячэнне знаходак трохвугольнае, жаўлачная скарынка зафіксавана на двух прадметах. На паверхні разглядаемых экзэмпляраў прысутнічаюць паціна блакітнага колеру, сляды акатанасці і забітасці, люстраж (у адным выпадку). Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 3,31 да 6,82 см, шырыня – ад 1,10 да 2,79 см, таўшчыня – ад 0,88 да 1,23 см.

Падрабрыстыя пласціны і фрагменты аналагічных пласцін (2 адзінкі) прадстаўлены выключна фрагментаванымі экзэмплярамі. Адзін прадмет на дарсальнай паверхні мае негатывы сустрэчнага сколвання. Паціна белага колеру, сляды акатанасці і люстраж прысутнічаюць на ўсіх артэфактах. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 3,45 і 4,21 см, шырыня – 2,34 і 3,22 см, таўшчыня – 0,45 і 1,51 см адпаведна.

Скол аднаўлення пляцоўкі нуклеуса зняты з боку фронту ядрышча. На прадмеце прысутнічае другасная апрацоўка ў выглядзе дробнай дарсальнай і вентральнай рэтушы. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 3,58 см, шырыня – 4,41 см, таўшчыня – 0,62 см.

Колькасць сколаў падпраўкі пляцоўкі нуклеуса і фрагментаў аналагічных сколаў складае 2 адзінкі. На прадметах прысутнічаюць паціна блакітнага колеру, сляды акатанасці, забітасці і люстражу. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,52 да 3,58 см, шырыня – ад 3,23 да 4,41 см, таўшчыня – ад 0,41 да 0,62 см.

Да групы сколаў патанчэння плоскасці залічаны адшчэпы з вострым вуглом сколвання (больш за 50°), якія былі зняты для патанчэння загатоўкі. На паверхні прадмета з калекцыі прысутнічае жаўлачная скарынка. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 1,80 см, шырыня – 2,11 см, таўшчыня – 0,44 см.

Дэбітаж прадстаўлены адшчэпамі, пласцінамі, пласцінкамі, мікрапласцінкамі і іх фрагментамі, лускаватымі сколамі, лускавінкамі.

Адшчэпы і фрагменты адшчэпаў (298 адзінак) прадстаўлены цэлымі (30 адзінак) і фрагментаванымі (268 адзінак) экзэмплярамі. Жаўлачная скарынка зафіксавана на 45 артэфактах, сляды ўтылізацыі – на 12 прадметах. Прыкметы ўздзеяння высокай тэмпературы зафіксаваны ў 106 выпадках. Таксама на 17 адшчэпах і фрагментах адшчэпаў прысутнічаюць паціна малочна-блакітнага колеру, сляды акатанасці і люстраж. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,14 да 5,10 см, шырыня – ад 1,47 да 5,22 см, таўшчыня – ад 0,27 да 2,0 см.

Пласціны і фрагменты пласцін (4 адзінкі) прадстаўлены выключна фрагментаванымі экзэмплярамі. Адзін з прадметаў на дарсальнай паверхні нясе негатывы сустрэчнага сколвання. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 3,52 да 4,61 см, шырыня – ад 1,28 да 2,22 см, таўшчыня – ад 0,31 да 0,42 см.

Пласцінкі і іх фрагменты (7 адзінак) прадстаўлены толькі фрагментаванымі экзэмплярамі. У калекцыі з раскопу прысутнічаюць доўгія вузкія сколы, шырыня якіх складае ад 0,7 да 1,2 см. На адным артэфакце ёсць паціна малочна-блакітнага колеру. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,52 да 4,34 см, шырыня – ад 0,81 да 1,15 см, таўшчыня – ад 0,31 да 0,42 см.

Колькасць мікрапласцінак і іх фрагментаў – 2 адзінкі. У калекцыі прысутнічаюць доўгія вузкія сколы шырынёй менш за 0,7 см. Сярод артэфактаў ёсць цэлы і фрагментаваны экзэмпляры. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 2,34 і 2,67 см, шырыня – 0,57 і 0,63 см, таўшчыня – 0,28 і 0,33 см адпаведна.

Лускаватыя сколы (3 адзінкі) прадстаўлены выключна цэлымі экзэмплярамі. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,12 да 3,90 см, шырыня – ад 3,16 да 4,23 см, таўшчыня – ад 0,34 да 0,77 см.

Лускавінкі прадстаўлены 183 экзэмплярамі. Жаўлачная скарынка зафіксавана на 33 прадметах. Паціна малочна-блакітнага колеру, сляды акатанасці і люстраж прысутнічаюць на 41 артэфакце. На чатырох прадметах ёсць сляды ўздзеяння высокай тэмпературы.

Фармальныя прылады ў калекцыі прадстаўлены адшчэпамі, пласцінамі, мікрапласцінкамі рэтушаванымі і фрагментамі аналагічных мікрапласцінак, вастрыём, кіркай, мікраскрабком, фрагментам сярпанажа, праколкай.

Адшчэпы рэтушаваныя і фрагменты аналагічных адшчэпаў (17 адзінак) прадстаўлены цэлымі (13 адзінак) і фрагментаванымі (5 адзінак) экзэмплярамі. Жаўлачная скарынка прысутнічае на шасці прадметах. Таксама на артэфактах сустракаецца плоская (1 адзінка) і паўстромкая (17 адзінак) рэтуш на дарсальнай (12 адзінак), вентральнай (3 адзінкі) і абедзвюх (1 адзінка) паверхнях. У двух выпадках паўстромкай дарсальнай або вентральнай рэтушшу сфарміравана выемка. На адным артэфакце фіксуюцца сляды ўтылізацыі. Паціна малочна-блакітнага колеру, сляды акатанасці і забітасці, люстраж прысутнічаюць на двух прадметах. Сляды ўздзеяння высокай тэмпературы зафіксаваны ў адным выпадку. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,21 да 5,49 см, шырыня – ад 1,90 да 5,43 см, таўшчыня – ад 0,28 да 0,96 см.

Пласціны рэтушаваныя і фрагменты аналагічных пласцін (3 адзінкі) прадстаўлены цэлымі (2 адзінкі) і фрагментаваным (1 адзінка) экзэмплярамі. На дарсальнай паверхні аднаго артэфакта прысутнічаюць негатывы сустрэчнага сколвання. Жаўлачная скарынка зафіксавана на двух прадметах. Рэтуш паўстромкая (2 адзінкі) сустракаецца на дарсальнай (1 адзінка), а таксама дарсальнай і вентральнай (1 адзінка) паверхнях прадметаў з калекцыі. У адным выпадку вентральная паўстромкая рэтуш фарміруе выемку ў дыстальнай частцы загатоўкі. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,21 да 3,44 см, шырыня – ад 1,6 да 1,9 см, таўшчыня – ад 0,23 да 0,28 см.

Пласцінкі і мікрапласцінкі са скошаным рэтушшу краем (2 адзінкі) прадстаўлены цэлымі экзэмплярамі. Яны выкананы на загатоўках, знятых з аднапляцовачных нуклеусаў. Жаўлачная скарынка прысутнічае на адным прадмеце. Дыстальная частка загатовак скошана паўстромкай дарсальнай рэтушшу (мал. 4, *14*). На мікрапласцінцы прысутнічаюць паціна белага колеру, сляды акатанасці і люстраж. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 3,93 і 3,43 см, шырыня – 1,0 і 0,63 см, таўшчыня – 0,21 і 0,23 см.

Вастрыё з калекцыі ўяўляе сабой фрагментаваны экзэмпляр. Яно выканана на пласцінцы падскарыністай, дыстальная частка якой скошана паўстромкай дарсальнай рэтушшу. На прадмеце прысутнічаюць паціна малочна-блакітнага колеру, сляды акатанасці і люстраж. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 3,22 см, шырыня – 1,11 см, таўшчыня – 0,32 см.

Кірка ўяўляе сабой уніфасіяльную прыладу з трохвугольным папярэчным сячэннем са слядамі забітасці на адным з канцоў. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 6,30 см, шырыня – 3,45 см, таўшчыня – 3,89 см.

Мікраскрабок выкананы на адшчэпе, яго скругленая працоўная частка сфарміравана стромкай дарсальнай рэтушшу ў дыстальнай частцы загатоўкі. На адным прадмеце прысутнічаюць паціна малочна-блакітнага колеру, сляды акатанасці і люстражу. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 1,79 см, шырыня – 1,0 см, таўшчыня – 0,60 см.

Сярпы-нажы прадстаўлены дыстальным фрагментам, выкананым на падскарыністай пласціне. Працоўная частка прадмета сфарміравана паўстромкай дарсальнай рэтушшу. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 2,82 см, шырыня – 2,0 см, таўшчыня – 0,45 см.

Праколкі (2 адзінкі) з вылучаным джалам выкананы на адшчэпе і фрагменце адшчэпа падскарыністага. Іх працоўныя часткі сфарміраваны некалькімі вентральнымі сколамі. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 3,22 і 4,56 см, шырыня – 2,81 і 3,45 см, таўшчыня – 1,20 і 0,67 см адпаведна.

Адходы вытворчасці прадстаўлены абломкамі, разцовымі сколамі і мікраразцамі.

Агульная колькасць абломкаў складае 44 адзінкі, колькасць абломкаў са слядамі жаўлачнай скарынкі – 15 адзінак. На 22 прадметах зафіксаваны сляды ўздзеяння высокай тэмпературы. На адным артэфакце фіксуюцца сляды ўтылізацыі, яшчэ на адным – сляды другаснай апрацоўкі ў выглядзе паўстромкай рэтушы. Паціна белага колеру прысутнічае на адным прадмеце. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,21 да 3,27 см, шырыня – ад 2,72 да 2,16 см, таўшчыня – ад 0,42 да 1,05 см.

Бівентральны скол уяўляе сабой адшчэп, які ўтварыўся ў выніку расшчаплення цвёрдым адбойнікам шляхам прамога ўдару, на месцы якога сфарміраваўся заганец. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 1,02 см, шырыня – 0,89 см, таўшчыня – 0,34 см.

Разцовы скол прадстаўлены вузкім адшчэпам з краю загатоўкі са слядамі жаўлачнай скарынкі. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 2,13 см, шырыня – 0,89 см, таўшчыня – 0,23 см.

Мікраразцы (2 адзінкі) уяўляюць сабой сколы фарміравання вастрыя ад пласцін. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 1,20 і 0,94 см, шырыня – 0,63 і 0,78 см, таўшчыня – 0,21 і 0,34 см адпаведна.

Акрамя гэтага, як было адзначана вышэй, у калекцыі з шурфа 3 і раскопу 1 прысутнічаюць каменны адбойнік, 2 фрагменты сківіц жывёл ці жывёлы, 3 фрагменты шлакаў, гільза. Апошняя мае памеры 2,46 × 0,98 см і з'яўляецца гільзай ад пісталета. Фрагменты сківіц маюць захаваныя зубы, якія дазваляюць вызначыць, што яны належалі дзіку ці дзікай свінні.

Матэрыялы культуразмяшчальнага гарызонту былі зафіксаваны ў шурфах 2 і 3 (15 і 5 адзінак адпаведна) і раскопе 1 (68 адзінак). Дадзеная частка калекцыі прадстаўлена такімі катэгорыямі, як нуклеусы і іх фрагменты, дэбітаж, фармальныя прылады, адходы.

Сыравіна і прэнуклеусы прадстаўлены фрагментамі натуральных абломкаў і жаўлакоў са слядамі апрацоўкі і прэнуклеусам.

Натуральны абломак уяўляе сабой акатаны фрагмент крамянёвага жаўлака без відавочных слядоў

апрацоўкі. На ім ёсць паціна малочна-блакітнага колеру і люстраж. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 3,21 см, шырыня – 2,89 см, таўшчыня – 0,97 см.

Прэнуклеус прадстаўлены фрагментам крамянёвага жаўлака са сфарміраванай адзінарным франтальным сколам пляцоўкай. Контрфронт і бакі прадмета апрацаваны часткова, на паверхні прысутнічаюць сляды акатанасці і забітасці, люстраж. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 5,43 см, шырыня – 3,45 см, таўшчыня – 3,68 см.

Нуклеусы і фрагменты нуклеусаў прадстаўлены рэшткавым фрагментам. На ім ёсць паціна блакітнага колеру, сляды акатанасці, люстраж. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 3,45 см, шырыня – 3,24 см, таўшчыня – 1,51 см.

Тэхналагічныя сколы прадстаўлены цэлымі экзэмплярамі рабрыстых пласцін (2 адзінкі). Папярэчнае сячэнне артэфактаў трохвугольнае, жаўлачная скарынка зафіксавана на адным прадмеце (мал. 4, *11*). На паверхні абодвух экзэмпляраў прысутнічаюць паціна блакітнага колеру, сляды акатанасці і забітасці, люстраж. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 5,39 і 4,56 см, шырыня – 2,47 і 2,23 см, таўшчыня – 1,96 і 1,12 см адпаведна.

Дэбітаж прадстаўлены адшчэпамі і фрагментамі адшчэпаў, пласцінамі, пласцінкамі і фрагментамі аналагічных пласцін, лускавінкамі.

Адшчэпы і фрагменты адшчэпаў (28 адзінак) прадстаўлены цэлымі (18 адзінак) і фрагментаванымі (10 адзінак) экзэмплярамі. Жаўлачная скарынка прысутнічае на 14 артэфактах. Прыкметы ўздзеяння высокай тэмпературы зафіксаваны ў 3 выпадках. Таксама на 20 адшчэпах і фрагментах адшчэпаў прысутнічаюць паціна малочна-блакітнага колеру, сляды акатанасці і люстраж. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 1,49 да 3,92 см, шырыня – ад 1,47 да 4,89 см, таўшчыня – ад 0,27 да 1,36 см.

Пласціны і фрагменты пласцін (4 адзінкі) прадстаўлены цэлымі (2 адзінкі) і фрагментаванымі (2 адзінкі) экзэмплярамі. На дарсальнай паверхні двух прадметаў прысутнічаюць негатывы сустрэчнага сколвання. Жаўлачная скарынка зафіксавана на адным артэфакце. На абодвух прадметах ёсць лёгкая паціна блакітнага (1 адзінка) і малочна-блакітнага (1 адзінка) колераў, а таксама сляды акатанасці і люстраж (2 адзінкі). Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 3,23 да 6,79 см, шырыня – ад 1,25 да 1,58 см, таўшчыня – ад 0,52 да 0,73 см.

Пласцінкі і фрагменты пласцінак (2 адзінкі) прадстаўлены выключна фрагментаванымі экзэмплярамі. На адным прадмеце прысутнічаюць паціна малочна-блакітнага колеру, сляды акатанасці і люстраж. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 3,12 і 3,78 см, шырыня – 1,06 і 1,12 см, таўшчыня – 0,48 і 0,42 см адпаведна.

Колькасць лускавінак – 24 адзінкі. Жаўлачная скарынка зафіксавана на 10 прадметах. На ўсіх артэфактах ёсць паціна малочна-блакітнага колеру, сляды акатанасці і люстраж.

Фармальныя прылады прадстаўлены адшчэпамі, пласцінамі, пласцінкамі, мікрапласцінкамі з другаснай апрацоўкай, скрабкамі і мікраскрабкамі, разцамі.

Адшчэпы рэтушаваныя і фрагменты аналагічных адшчэпаў (7 адзінак) прадстаўлены цэлымі (5 адзінак) і фрагментаванымі (2 адзінкі) экзэмплярамі. Жаўлачная скарынка прысутнічае на пяці прадметах. На дарсальнай паверхні артэфактаў ёсць рэтуш стромкая (1 адзінка) і паўстромкая (6 адзінак). Паціна малочна-блакітнага колеру, сляды акатанасці і забітасці, люстраж прысутнічаюць на шасці прадметах (мал. 4, *5*, *7–9*, *17*, *18*). Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 1,18 да 5,49 см, шырыня – ад 1,74 да 5,43 см, таўшчыня – ад 0,42 да 0,96 см.

Пласціны рэтушаваныя і фрагменты аналагічных пласцін (2 адзінкі) прадстаўлены толькі цэлымі экзэмплярамі. На адным прадмеце на дарсальнай паверхні прысутнічаюць негатывы сустрэчнага сколвання (мал. 4, *2*, *10*). Паўстромкай рэтушшу і паўстромкай вентральнай рэтушшу на дарсальнай паверхні сфарміравана выемка на адным з бакоў. На прадметах прысутнічаюць паціна рудога колеру, сляды акатанасці і люстраж у адным выпадку. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 6,09 і 5,40 см, шырыня – 1,19 і 1,20 см, таўшчыня – 0,50 і 0,51 см адпаведна.

Мікрапласцінкі рэтушаваныя і фрагменты аналагічных мікрапласцінак (2 адзінкі) прадстаўлены цэлым (1 адзінка) і фрагментаваным (1 адзінка) экзэмплярамі. Жаўлачная скарынка прысутнічае на адным прадмеце. Рэтуш дробная ёсць на дарсальнай (1 адзінка) і вентральнай (1 адзінка) паверхнях знаходак (мал. 4, *16*). На прадметах прысутнічаюць паціна малочна-блакітнага колеру, сляды акатанасці і забітасці, люстраж. Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 1,91 і 1,39 см, шырыня – 0,7 і 0,6 см, таўшчыня – 0,37 і 0,15 см адпаведна.

Пласцінкі з прытупленым рэтушшу краем (2 адзінкі) прадстаўлены цэлым і фрагментаваным экзэмплярамі. Рэтуш паўстромкая прысутнічае на дарсальнай паверхні прадметаў. Жаўлачная скарынка зафіксавана на адной знаходцы. На прадметах ёсць паціна блакітнага колеру, сляды акатанасці і забітасці, люстраж (мал. 4, *15*). Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 2,26 і 1,30 см, шырыня – 1,10 і 1,94 см, таўшчыня – 0,50 і 0,42 см адпаведна.

Скрабкі (4 адзінкі) прадстаўлены цэлымі (3 адзінкі) і фрагментаваным (1 адзінка) экзэмплярамі. Скрабкі з'яўляюцца канцавымі, яны выкананы на адшчэпах (3 адзінкі) і пласціне (1 адзінка). Працоўныя часткі прадметаў скругленыя, сфарміраваныя паўстромкай дарсальнай (3 адзінкі) і вентральнай (1 адзінка) рэтушшу. На знаходках прысутнічаюць паціна карычневага (1 адзінка) і малочна-блакітнага (1 адзінка) колераў, сляды акатанасці і люстраж (3 адзінкі) (мал. 4, *1*, *3*, *6*). Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,23 да 4,11 см, шырыня – ад 1,64 да 3,45 см, таўшчыня – ад 0,86 да 1,50 см.

У калекцыі ёсць два мікраскрабкі. Адзін з іх канцавы, другі – канцавы з заходам на бок. Прадметы

выкананы на фрагменце пласціны або пласцінкі і падскарыністай пласціне. Працоўныя часткі мікраскрабкоў скруглены, сфарміраваны стромкай дарсальнай рэтушшу ў дыстальнай частцы загатоўкі. На іх прысутнічаюць паціна блакітнага колеру, сляды акатанасці і люстражу (мал. 4, *19*, *20*). Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае 1,17 і 1,53 см, шырыня – 1,77 і 1,65 см, таўшчыня – 0,61 і 0,48 см адпаведна.

Разцы (4 адзінкі) прадстаўлены цэлымі экзэмплярамі. Артэфакты маюць наступныя канфігурацыі: бакавы разец са шматлікімі лёзамі, адзінарны сярэдзінны разец, папярэчны разец, бакавы разец. Знаходкі выкананы на адшчэпах. На прадметах прысутнічаюць паціна белага колеру, сляды акатанасці і люстраж (мал. 4, *2*, *12*, *13*). Памеры артэфактаў наступныя: даўжыня складае ад 2,86 да 3,95 см, шырыня – ад 1,52 да 2,13 см, таўшчыня – ад 0,90 да 1,19 см.

Адходы прадстаўлены абломкам (1 адзінка) са слядамі жаўлачнай скарынкі. На ім прысутнічаюць паціна малочна-блакітнага колеру, сляды акатанасці і люстраж. Памеры артэфакта наступныя: даўжыня складае 3,27 см, шырыня – 2,16 см, таўшчыня – 1,05 см.

Мал. 4. Крамянёвыя артэфакты з помніка Белыя рэчкі – 1:
а – артэфакты з шурфа 2; *б* – артэфакты з шурфа 3; *в* – артэфакты з раскопу 1.
Крыніца: архіў аўтара

Fig. 4. Flint artifacts from excavations of Belyja Rechki – 1 site:
a – artifacts from pit 2; *b* – artifacts from pit 3; *c* – artifacts from trench 1.
Source: author's archive

Вынікі і іх абмеркаванне

Аналіз вышэйапісаных матэрыялаў дазваляе класіфікаваць іх на культурна-храналагічныя ці храналагічныя групы. Частка артэфактаў з калекцыі, якія былі атрыманы з дзярнова-падзолістай і шэрай глебы (культурны пласт) у выніку паверхневых збораў, на аснове тэхніка-марфалагічных характарыстык дзеляцца на дзве групы. Першая група прадстаўлена двума нуклеусамі, пласцінамі і фрагментамі пласцін са слядамі двухпляцовачнасці (у тым ліку з другаснай апрацоўкай), а таксама канцавым скрабком на адшчэпе. Прадметы гэтай групы аднесены намі да фінальнага палеаліту.

Характар апрацоўкі пятак у пласцін, наяўнасць рэдукавання карніза, пакручастасць у праксімальнай частцы, канфігурацыя нуклеуса і іншыя асаблівасці дазваляюць звязваць гэтыя матэрыялы са свідэрскай культурай. Падобныя артэфакты былі знойдзены ў басейне р. Росі. Бліжэйшае месца да помніка Белыя рэчкі – 1, дзе былі знойдзены падобныя артэфакты, знаходзіцца каля г. п. Краснасельскі [6, с. 92]. Другая частка калекцыі, якая складаецца з нуклеусаў з біпалярным расшчапленнем і лускаватых сколаў, некаторых адшчэпаў, у тым ліку рэтушаваных, звязваецца намі з познім неалітам, а таксама з бронзавым і, магчыма, раннім жалезным вякамі. Бліжэйшы падобны помнік знаходзіцца ў 0,5 км на захад ад помніка Белыя рэчкі – 1, ён быў адкрыты ў 2025 г. Аднак такія матэрыялы сустракаюцца ва ўсім басейне р. Нёман [7, с. 121, 127]. Таксама сярод крамянёвых артэфактаў прысутнічаюць два мікраразцы і пласціна са скошаным рэтушшу краем, якія могуць звязвацца з эпохай мезаліту. Аднак гэтыя матэрыялы даволі невыразныя, каб вызначыць іх дакладную культурна-храналагічную прыналежнасць.

Акрамя гэтага, у калекцыі прысутнічаюць шлакі, косткі жывёлы ці жывёл і гільза. Улічваючы планіграфічнае і стратыграфічнае размяшчэнне фрагментаў сківіцы дзіка ці дзікай свінні, мы не выключаем сучаснае паходжанне дадзеных прадметаў. Аналагічна Навейшым часам мы датуем і гільзу ад пісталета.

Наступная група, якая прадстаўлена выключна крамянёвым матэрыялам, выдзяляецца перш за ўсё з улікам умоў залягання. Прадметы з культуразмяшчальнага гарызонту маюць падобную стратыграфію і вышэйапісаную прыналежнасць артэфактаў, якія залягаюць у культурным пласце, а таму не могуць быць больш познімі па часе стварэння. Тэхніка-марфалагічныя і знешнія характарыстыкі матэрыялаў разам з умовамі залягання не дазваляюць разглядаць гэту частку калекцыі як адзіны комплекс. Тым не менш мы маем прыклады пласцінчатага расшчаплення, экзэмпляры канцавых скрабкоў і разцоў, што ўскосна сведчыць пра прыналежнасць матэрыялаў да позняга палеаліту. Зыходзячы з тапаграфічнай сітуацыі, апісанай вышэй, можна выказаць здагадку, што пласт, у якім утрымліваюцца артэфакты, утварыўся ў перыяд дэградацыі рыжскай лопасці паазерскага ледавіка (аршанская фаза дэградацыі, якая датуецца перыядам 20,0–15,5 тыс. гадоў назад) [8, с. 55]. Гэта думка таксама пацвярджаецца памерамі зерняў і грануламетрычным складам адкладаў, у якіх фракцыя памерам 0,1–1,0 мм складае каля 80 %, а жвір – каля 7 %. Прадметы трапілі ў гэты слой падчас яго фарміравання, аднак яны маглі быць пакінуты чалавекам і да гэтага часу, але не раней чым 45–40 тыс. гадоў назад.

Заключэнне

Такім чынам, атрыманыя ў выніку даследаванняў помніка Белыя рэчкі – 1 у 2025 г. даныя дазваляюць зрабіць наступныя высновы. Планіграфічнае і стратыграфічнае размяшчэнне археалагічных матэрыялаў дазваляе вылучыць на стаянцы культурны пласт і культуразмяшчальны гарызонт з палеалітычнымі артэфактамі. Культурны пласт, прывязаны да дзярновага пласта і шэрай глебы, утрымлівае матэрыялы, якія даюць падставы для таго, каб звязваць яго з жыццядзейнасцю ў гэтым месцы носьбітаў свідэрскай культуры фінальнага палеаліту (13(12,8)–10 тыс. гадоў назад). Гэты факт пацвярджаецца знойдзеным падчас правядзення паверхневых збораў нуклеусам двухпляцовачным монафрантальным ад пласцін і пласцін са слядамі сустрэчнага сколвання ў раскопе 1 і шурфе 2. Аналіз тапаграфічнага і стратыграфічнага размяшчэння культуразмяшчальнага гарызонту і матэрыялаў, якія ён утрымлівае, дазваляе выказаць меркаванне аб познепалеалітычным паходжанні артэфактаў і ўтварэнні пласта ў прамежак 20,0–15,5 тыс. гадоў назад. Для больш аргументаванага пацвярджэння дадзенай думкі патрэбна прадоўжыць палявыя даследаванні на помніку Белыя рэчкі – 1 з прыцягненнем спецыялістаў у галіне прыродазнаўчых навук і правядзеннем радыёвугляроднага датавання або OSL-датавання.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Зольников ИД. *Генетические типы и геологическое картирование четвертичных отложений.* Новосибирск: Новосибирский государственный университет; 1998. 47 с.

2. Гиря ЕЮ, Нехорошев ПЕ. Некоторые технологические критерии археологической периодизации каменных индустрий. *Российская археология.* 1993;4:5–24.

3. Ginter B, Kozłowski J. *Technika obróbki i typologia wyrobów kamiennych paleolitu i mezolitu*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe; 1990. 252 s.

4. Комаровский МЕ, Семенюк АС. Значение геологического строения и литологии коренных пород для распределения и происхождения ледниковых ложбин на территории Беларуси. *Журнал Белорусского государственного университета. География. Геология.* 2020;2:78–90. DOI: 10.33581/2521-6740-2020-2-78-90.

5. Маккавеев АН, Фаустова МА, Карпухина НВ. Максимальная граница Скандинавского ледникового покрова в валдайскую (вислинскую) эпоху и особенности рельефа его периферической зоны. *Геоморфология.* 2020;3:3–19. DOI: 10.31857/S0435428120030098.

6. Калечыц АГ, Коласаў АУ. *Помнікі свідэрскай культуры фінальнага палеаліту на тэрыторыі Беларусі.* Мінск: Беларуская навука; 2025. 254 с.

7. Ашейчик ВВ, Вайтович АВ, Приставко ИЛ. Памятники каменного и бронзового веков в правобережье Немана около Столбцов (по результатам исследований 2012–2014 гг.). *Журнал Белорусского государственного университета. История.* 2018;2:118–129.

8. Зерницкая ВП, Власов БП, Матвеев АВ, Новик АА, Субетто ДА, Кублицкий ЮА и др. Корреляция динамики окружающей среды юго-восточной периферии поозерского (валдайского) оледенения в позднеледниковье и голоцене. *Журнал Белорусского государственного университета. География. Геология.* 2020;1:45–59. DOI: 10.33581/2521-6740-2020-1-45-59.

Атрымана 07.04.2026 / выпраўлена 02.07.2026 / прынята 02.07.2026.
Received 07.04.2026 / revised 02.07.2026 / accepted 02.07.2026.